ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 23

Részvénytársaságok költségvetési terve

TURZAI ENIKÓ

A piacgazdaság fejlődésével, a privatizáció kiterjesztésével egy időben megerősödött és kiszélesedett a piaci szereplők köre. Ezek eredményes működése biztosítása érdekében feltétlenül információkra van szükségük a vállalkozások tevékenységének minősítését, vagyoni, pénzügyi és jövedelmezőségi helyzetének alakulását illetően. A számvitelről szóló törvény a beszámoló-készítési kötelezettség tartalmának és követelményeinek szabályozásával megteremti ehhez a kereteket is. A vezető számára nélkülözhetetlen információáramlásnak egyik fontos eszköze a gazdasági elemzés. A követelményekhez igazodó magas színvonalú gazdasági vezetésnek a vállalkozások különböző szintjein egyaránt nélkülözhetetlen eleme az a tájékozottság, amit a gazdasági elemzés eredményei nyújtanak.

A vezetők tájékozottságának, megfelelő tisztánlátásának biztosításához szükséges, hogy a vezetőnek saját magának is meglegyenek a széleskörű szakmai és helyi ismeretei, tapasztalatai, amelyek képessé teszik arra, hogy az egyes események okait, követelményeit, összefüggéseit gyorsan átláthassák, helyesen tudják a jelentéseket értékelni, azokból egységes képet alkotni, a különböző javaslatok közül a legmegfelelőbbet kiválasztani és magabiztosan, megfelelően tudjanak intézkedni, intézkedéseik végrehajtását ellenőrizni. A vállalkozás bővülő méreteivel és a vezetés bonyolultságának növekedésével azonban, a tájékozottság megszerzésének előfeltételeként, egyre inkább előtérbe lép a jól kiépített adatszolgáltatási, adatfeldolgozási és információrendszer, továbbá az ezeken alapuló gazdasági-műszaki elemző-értékelő munka.

Az elemzés alapján levont következtetések szabják meg a cselekvés irányát és egyúttal segítik a hatékony gazdálkodást. Csak a gazdasági folyamatok komplex elemzésére alapozott intézkedések hozhatnak a céloknak megfelelő eredményeket. Alapvető követelmény, hogy a feladatokat és az eszközöket úgy kell összhangba hozni, hogy a vállalkozás eredményesen működjön. E követelménynek azonban csak úgy lehet megfelelni, ha a gazdasági tevékenység minden lényeges folyamatát, ez esetben a költségvetési terv készítését mélyrehatóan vizsgáljuk.

Egy vállalkozás jövedelmezősége és egyensúlyi helyzetének megtartása érdekében a vállalat vezetője egy előrejelzést, egy bizonyos bekövetkezendő időszakra szóló tervet készít, amely a vállalat jövedelmét és költségeit, bevételeit és kiadásait tartalmazza. Ezt az előrejelzést nevezzük *költségvetési terv*nek. Elkészítése a vállalati számvitel feladata. A költségvetési terv a vállalkozás különböző tevékenységeire is lebontható, ami nagy segítséget nyújt a vállalat vezetőinek a döntéshozatalban. Romániában a tervkészítés kötelezettségét a 2000/616-os sz. pénzügyminisztériumi határozat írja elő.

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 24

Minden önálló gazdálkodás, országos érdekeltségű kereskedelmi társaság, kutatás-fejlesztési intézmény és magántőkével rendelkező gazdasági egység kötelező módon költségvetési tervet készít. Ennek célja a tevékenység felügyelete, a felmerülő költségek bevételekkel, illetve más forrásokkal való fedezésének tervezése.

A költségvetési terv nemcsak a gazdasági egység számára fontos, hanem az állami költségvetési terv kidolgozásához is. Ez utóbbi megvalósítása lehetetlen a gazdasági egységek költségvetési tervei nélkül, ugyanis az állam bevételei a gazdasági egységektől begyűjtött direkt és indirekt adókból származnak.

A költségvetésnek összehasonlítási jellege is van. Segítségével összevethető a terv a megvalósításokkal. Ilyenképpen egy átfogó kép alakítható ki a vállalat helyzetéről.

A gazdasági vállalkozások előzetes befektetéseket igényelnek, és ennek következtében különféle költségekkel járnak. A profitorientált (üzemi, üzleti) tevékenységek végső célja a megfelelő szintű (többlet) jövedelem elérése. Ez persze csak úgy lehetséges, ha a remélt jövedelem érdekében előre befektetnek, a tevékenység létrehozásának előfeltételeit képező szükséges erőforrásokat felhasználják. A különböző erőforrások felhasználása (elhasználása) akkor sem nélkülözhető, ha nem nyereségorientált, hanem valamely nonprofit jellegű tevékenységről van szó. Csak így biztosított az adott nonprofit tevékenység megvalósulása, vagyis a cél szerinti feladat ellátására létrehozott szervezet megfelelő színvonalon tartása. A profitorientált szervezeteknél az elvárt jövedelem, a nonprofit szervezetek esetén a tevékenység megfelelő szintű elvégzése követeli meg a költségek racionális kezelését, a megfelelő költséggazdálkodást.

A költséggazdálkodás körébe tartozó tevékenység egymásra épülő, egymásból következő, egymást kiegészítő munkafolyamatból áll. Ez a folyamat a költségtervezéssel kezdődik, a költségelszámolással folytatódik és a költségek ellenőrzésével, elemzésével végződik. Mindezeket átfogja a költséggazdálkodás egészének megfelelő szervezési tevékenység.

Részletesebben vizsgálva a költséggazdálkodás folyamatait, a következő egymásra épülő mozzanatokat különböztethetjük meg:

– költségszámítás:
– költségtervezés, ezen belül előkalkuláció, gazdasági kalkuláció
– önköltségszámítás, ezen belül kalkuláció, gazdasági kalkuláció
– költségelszámolás, ezen belül:
– költségutalványozás, bizonylatolás
– analitikus és szintetikus költségelszámolás
– költségellenőrzés
– költségelemzés
– költséggazdálkodás szervezése

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 25

A **költségszámítás** – mint elméleti kategória – átfogja a költségek fogalmának, tartalmának, csoportosításának, fajtáinak általános ismeretkörét. A költségszámítás ugyanakkor konkrét gyakorlati tevékenységet is jelent: a költségek tervezését és utólagos meghatározását, az önköltség számítását.

A tervezés minden tevékenység, így a költséggazdálkodás szükségszerű velejárója. A költségtervezés során indokolt előre meghatározni a költségek várható értékét. Csak így lehet előre jelezni a várható költségeket, és – ezek ismeretében – a várható jövedelmet is. A tervezés biztosítja azt is, hogy utólag elemezhessük a tervtől való indokolt és indokolatlan költségeltéréseket.

A költségszámítás – az analitikus és szintetikus költségelszámolásra építve – biztosítja a különféle szempontok szerint csoportosított költségértékeket a vállalatvezetés és más érdekhordozók számára. Ilyen költségértékek lehetnek: a költségnemek értéke, a közvetett és közvetlen költségek értéke, a különböző tartalmú egységköltségek, a gazdaságossági számításokhoz meghatározott költségek és egységköltségek, a változó és fix költségek stb.

A **költségelszámolás** a költségek utalványozásával kezdődik, a bizonylatolással folytatódik, és a költségek analitikus és szintetikus elszámolásával teljesül ki. Mindezek biztosítják a megfelelő adatokat a költséggazdálkodás értékeléséhez, a költségelemzéshez, a költségellenőrzéshez, és általában a költséggazdálkodás információigényének a kielégítéséhez.

A **költségellenőrzés**nek kell választ adnia arra, hogy a költségek alakulása megfelel-e az előzetes terveknek, az elképzeléseknek, a várható igényeknek. Az esetleges eltérések okait ugyancsak a költségellenőrzés keretében kell feltárni.

A **költségelemzés**nek kell választ adnia arra, hogy a költségalakulásból, ennek tendenciájából milyen következtetések vonhatók le a vállalkozás egészére, valamint az egyes tevékenységekre vonatkozóan.

A **költséggazdálkodás szervezése** jelenti mindazokat a szervezeti kereteket, amelyek között a költséggazdálkodással kapcsolatos adatok feldolgozásra, a költséggazdálkodás információi előállításra és hasznosításra kerülnek. Minden gazdasági egység, önálló gazdálkodás, országos érdekeltségű társaság költségvetési tervét a könyvelési osztály által szolgáltatott adatok alapján készíti el, adatok, melyek az előző időszak eredményeiből és az elkövetkezendő időszakra vonatkozó előrejelzésekből állnak. Kidolgozása típusnyomtatványok vagy sajátos nyomtatványok alapján történik, a közigazgatási szervek igényei alapján. A típusnyomtatvány milyensége a bevételek és kiadások, valamint a jövőben folyósított kölcsönök és átutalások fajtájától függ.

A gazdasági egységek költségvetési tervét azok szabványos előírásaiban meghatározott szerve kell elfogadja és jóváhagyja. A költségvetést egy évre készítik, felosztják negyedévekre, és a következő részekből áll:

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 26

– az általános tevékenység költségvetése,
– a cash-flow meghatározása,
– állami garanciával felvett kölcsönök,
– a legfontosabb gazdasági-pénzügyi mutatószámok.

Az általános tevékenység költségvetése. A költségvetési tervnek ez a része információt nyújt a gazdasági egység elért jövedelméről, kiadásairól és eredményeiről, valamint az elkövetkezendő időszak elvárásairól. Ugyanakkor információt nyújt a profit szétosztásáról, a befektetések költségeiről és finanszírozásukról.

A cash-flow az adott gazdasági egység saját forrásainak szintézisével foglalkozó költségvetési terv-komponens. Itt a források eredetük szerint vannak csoportosítva, célja pedig a tevékenység folytonosságának biztosítása és nyomon követése. A cash-flow kidolgozásához olyan dokumentumok szükségesek, amelyek nyilvántartják a gazdasági egység pénzügyi helyzetét az adott periódusban.

A kincstári elemek közötti viszony a kincstári költségvetés keretén belül a következő:

– a periódus bevételei = követelések értéke a periódus elején + elvárt bevetélek a periódus folyamán – az időszak végi követelések értéke;

– a periódus kifizetései = előző adósságok + elvárt költségek a periódus folyamán – periódus végi adósságok;

– kincstári költségvetés, nyitó mérleg, eredmények előrejelzése, előre jelzett mérleg.

Az állam által garantált kölcsönök. A költségvetési tervnek a megegyezések, szerződések alapján elkészített része, melyek alapján a gazdasági egység egy banktól, állami garancia alapján, lejben vagy valutában kölcsönt kapott, illetve kap. Segítségével információhoz jutunk a gazdasági egység kölcsöneiről és a visszafizetendő kamatok nagyságáról a periódus elején és végen.

A legfontosabb gazdasági-pénzügyi mutatószámok. A jelen pillanatban érvényes szabályzatok szerint a költségvetési tervnek ez az utolsó része. Segítségével jellemezni és értékelni lehet egy önálló gazdálkodás, országos érdekeltségű kereskedelmi társaság, kutatás-fejlesztési intézmény és magántőkével rendelkező gazdasági egység tevékenységét, illetve az előrejelzéseket. A költségvetési terv negyedik része a törvény által előírt következő mutatószámokat tartalmazza:

Likviditási mutatók:

1. Likviditási ráta = Forgóeszközök/Rövid lejáratú kötelezettségek
2. Likviditási gyorsráta = (Forgóeszközök – Készletek)/Rövid lejáratú kötelezettségek
3. Általános fizetőképességi ráta = Eszközök-összesen/Rövid lejáratú kötelezettségek

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 27

Pénzügyi egyensúlyt tükröző mutatók:

1 Pénzügyi függetlenséget tükröző ráta = Sajáttőke/Állandó tőke
2. Készletfinanszírozási ráta = Forgótőke/Készletek
= (Állandó tőke – Lekötött eszközök)/Készletek
3. Eladósodottsági fok = Adósságok összesen/Eszközök összesen
4. Sajáttőke és lekötött eszközök mutatója = Sajáttőke/Lekötött eszközök
5. Kötelezettségek forgási rátája = Üzleti forgalom/Adósságok átlaga
(forgási sebesség napokban) = 360/Kötelezettségek forgási rátája

1. Forgóeszközök forgása = Üzleti forgalom/Forgóeszközök
(fogási sebesség napokban) = 360/Forgóeszközök forgása
2. Eszközök (összes) forgása = Üzleti forgalom/Eszközök összesen
(forgási sebesség napokban) = 360/Eszközök (összes) forgása
3. A követelések átlagos behajtási ideje = Üzleti forgalom/Követelések átlaga
(forgási sebesség napokban) =360/A követelések átlagos behajtási ideje

Jövedelmezőségi mutatók:

1. Gazdasági jövedelmezőségi ráta = Bruttó profit/Állandó tőke
2. Pénzügyi jövedelmezőségi ráta = Nettó profit/Sajáttőke
3. Az elfogyasztott források jövedelmezőségi rátája = Nettó profit/Összköltség
4. Kritikus jövedelmezőségi pont = Fix költségek összesen/[1 – Változó költségek összesen/Fix költségek összesen + Változó költségek összesen]

A forgótőkével kapcsolatos mutatók:

1. Össz forgótőke = Eszközök összesen – Lekötött eszközök
2. Állandó forgótőke = Sajáttőke + Pénzügyi kötelezettségek (1–5 év között és felett) – Lekötött eszközök összesen
3. Saját forgótőke = Sajáttőke – Lekötött eszközök összesen
4. Szükséges finanszírozás = Állandó forgótőke + Adósságok – Saját forgótőke + Előző periódus fedezetlen veszteségei
5. Forgóeszközök sajáttőkével való lefedettsége = Saját forgótőke / Forgótőke összesen
6. Nettó forgótőke = Állandó sajáttőke – Lekötött eszközök
7. Nettó kincstári érték = A forgótőke nettó globális értéke – Szükséges forgótőke
8. Cash-flow

A gazdasági tevékenység célja mindig valamilyen eredmény elérése, ennek érdekében pedig bizonyos ráfordítások szükségesek. Az eredmény (hozam) és a ráfordítás (erőforrás-

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 28

felhasználás) viszonya határozza meg a tevékenység gazdaságosságát. Javul a gazdaságosság, ha az eredményt kisebb ráfordítással érjük el, vagy ha egy adott ráfordítással nagyobb eredményhez jutunk. Innen származik a gazdaságosság fő elve, a „legkisebb ráfordítással a legnagyobb eredményt". Tekintettel a termeléshez szükséges erőforrások esetenkénti szükségességére és a piaci verseny követelményeire, az anyagi javak termelésének megfelelő ütemű növeléséhez rendszeresen csökkenteni kell az egységnyi termeléshez tartozó erőforrás-szükségletet. Így érhetjük el, hogy az anyagi javak termelése gyorsabban növekedjen, mint a vállalat erőforrásai, vagy akkor is növekedjen, ha egyes erőforrásai (munkaerő, föld) nem bővülnek.

A fent említett ismérvek alapján egy vállalat költségvetési tervének kidolgozásakor figyelembe veszik a költségvetési terv kidolgozására vonatkozó, érvényben levő 2000/616-os sz. pénzügyminisztériumi határozatot, a gazdasági egységek nyereségének kiszámítására vonatkozó 1993/704-es és az 1994/974-es kormányrendeleteket, valamint ezen rendeletek módosításait.

A vállalat költségvetési tervének kidolgozásakor a célkitűzések a következők:

– a vállalat összes költségének és bevételének tükrözése,

– a vállalat rendelkezésére álló összes forrás tükrözése és

– a vállalatnak az alkalmazottakkal, bankokkal, állami háztartással, társadalombiztosítással szembeni kötelezettségei.

Bevételek:

a) Az alaptevékenységből származó bevételeket a termelési terv alapján határozták meg. A tervet a vállalat alkalmazottainak száma, a termelési kapacitás, a várható szerződések, a várható kötelezettségek alapján állapítják meg.

b) Más tevékenységekből származó bevételeket a már raktáron levő készletek eladása, a vállalat üzletében történő eladások alapján állapítják meg.

Költségek:

a) az alaptevékenységből származó költségek:

– az anyagi költségekkel kapcsolatos előrejelzéseket szintén a termelési terv segítségével állapítják meg; ugyanakkor figyelembe veszik a különböző nyersanyagok árát, valamint az inflációs előrejelzéseket;

– az alkalmazottak bérköltségeivel kapcsolatos költségeket a termelési terv és a vállalat alkalmazottainak száma alapján állapítják meg, mely a vizsgált vállalat esetén 587 fő, figyelembe véve az elkövetkezendő periódusban esedékes béremeléseket is;

– a közvetett költségek magukban foglalják a javításokkal, karbantartással, a nem közvetlenül a termelő személyzettel járó bérköltségeket;

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 29

– a különböző alapokhoz (nyugdíj, munkanélküli segély, társadalombiztosítás) való hozzájárulásokat;

b) más tevékenységekből származó költségek: az értékesítési hálózattal felmerülő költségek, a szállítással, raktározással felmerülő költségek;

c) a pénzügyi költségek: a felvett kölcsönök után fizetett kamatokat jelentik

d) a rendkívüli költségek csoportjába soroljuk az időben ki nem fizetett kötelezettségekkel járó kamatokat.

Nettó profit:

Ha az érvényben levő szabályzat alapján a bruttó profitból levonják a profitadót, akkor megkapjuk a vállalat nettó profitját, melynek leosztásáról a közgyűlés dönt.

Befektetések:

A költségek csökkentése érdekében a vállalat olyan befektetéseket tervez az elkövetkezendő időszakban, melyek ezt lehetővé teszik. Ez esetben olyan gépek, szerszámok vásárlásáról van szó, melyek elősegítik a termelést, a minőség fenntartását, valamint megfelelnek a környezetvédelmi előírásoknak is.

A legfontosabb gazdasági-pénzügyi mutatószámok

	2003.	2004.
I. Likviditási mutatók		
1. Likviditási ráta	1,63	1,72
2. Likviditási gyorsráta	0,50	0,53
3. Általános fizetőképességi ráta	2,89	3,14
II. Pénzügyi egyensúlyt tükröző mutatók		
1. Pénzügyi függetlenséget tükröző ráta	0,84	0,85
2. Készletfinanszírozási ráta	0,56	0,64
3. Eladósodottsági ráta	0,45	0,42
4. Saját tőke és lekötött eszközök mutatója	1,28	1,21
5. Kötelezettségek forgási rátája		
Napokban kifejezve	110,1	74,8
III.		
1. Forgóeszközök forgása	2,58	3,74
Napokban kifejezve	139,5	96,8
2. Eszközök (összes) forgása		
Napokban kifejezve	246,6	176,5
3. Követelések behajtásának átlagideje		
Napokban kifejezve	37,5	23,7
IV. Jövedelmezőségi mutatók		
1. Gazdasági jövedelmezőségi ráta	18,03%	21,21%
2. Pénzügyi jövedelmezőségi ráta	14,7%	17,8%
3. Az elfogyasztott források jövedelmezőségi rátája	5,42%	5,07%
4. Kritikus jövedelmezőségi pont	55 462 millió lej	78 775 millió lej

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 30

V. Forgótőkével kapcsolatos mutatószámok		
1. Forgótőke összesen	25 129 millió lej	23 422 millió lej
2. Állandó forgótőke	11 028 millió lej	10 549 millió lej
3. Saját forgótőke	5273 millió lej	5794 millió lej
4. Finanszírozási szükséglet	10 164 millió lej	9202 millió lej
5. Forgóeszközök saját tőkével való lefedettség rátája	20,98%	24,74%
6. Szükséges forgótőke	9026 millió lej	8253 millió lej
7. Nettó forgótőke	9682 millió lej	10 241 millió lej
8. Nettó kincstári érték	656 millió lej	1988 millió lej
9. Cash flow	+2777	+7614

A likviditási elemzés nem egyéb, mint a likvid eszközök és a rövid lejáratú kötelezettségek összehasonlítása. A mutatószámok alapján megállapíthatjuk, hogy a vállalat likviditási rátája nagyobb, mint 1, ami kedvező értéknek számít s javuló tendenciát jelez. A vállalat képes megfelelő időben lekötött eszközeit készpénzzé változtatni, mellyel fedezheti kötelezettségeit, adósságait. A pénzügyi egyensúlyt jellemző mutatók egyensúlyhelyzetet mutatnak. Ami az eladósodottsági rátát illeti, annak értéke nagyon keveset csökkent az előző évhez képest. Azt tükrözi, hogy a vállalat, annak érdekében, hogy kötelezettségeit időben kifizesse, kénytelen kölcsönhöz folyamodni, de ez az összeg nem olyan magas, hogy aggodalmat keltsen. A felvett kölcsönök a normális tevékenység lebonyolításához nélkülözhetetlenek. Az általános fizetőképességi ráta is jelentős mértékben megnövekedett, 2,89-ről 3,14-re. Ami a követelések behajtásának átlagidejét illeti, csökkenést vehetünk észre, 37,5 napról 23,7-re. Ez azzal magyarázható, hogy a vállalat adósai rövidebb időn belül fizetik ki tartozásaikat, mint az előző periódusban. A jövedelmezőségi mutatók szintén kedvező növekedést mutatnak. A gazdasági jövedelmezőségi ráta 18,03%-ról 21,21%-ra növekedett, a pénzügyi jövedelmezőségi ráta pedig 14,7%-ról 17,8%-ra. Ez a növekedés a bruttó, illetve a nettó profit növekedésével magyarázható. A saját forgótőke értéke 5273 millió lejről 5794 millió lejre növekedett, a cash flow pedig 2777 millióról 7614 millióra.

A vállalat célja, hogy az elkövetkezendő periódusban a 2003 végi 32%-os piaci részesedésről eljusson a 45%-os piaci részesedéshez. Az adatok azt mutatják, hogy a vállalat jó úton halad célja megvalósítása érdekében. Ezért egy olyan informatikai soft beszerzése, mely pénzügyi-gazdasági információkat nyújt a vezetőség számára, nagy előnyt jelent. A különböző gazdasági-pénzügyi mutatószámok elemzése létfontosságú a vállalatvezetőnek a döntéshozatalban, de fontos lehet az alkalmazottak és a részvényesek számára is.

ujforum_52_j.qxp 5/31/2006 2:43 PM Page 31

Irodalomjegyzék

dr. Bíró Tibor – dr. Pucsek József – dr. Sztanó Imre: *Vállalkozások tevékenységének komplex elemzése.* Perfekt, Budapest, 2001.

dr. Bíró Tibor – dr. Pucsek József – dr. Sztanó Imre: *Vállalkozások tevékenységének gazdasági elemzése.* Perfekt, Budapest, 2001.

Paul A. Samuelson – William D. Nordhaus: *Közgazdaságtan.* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.